

Olga Eggers

- fra socialdemokrat til nazist

Artiklen tegner en politisk biografi af forfatteren og journalisten Olga Eggers (1875-1945) og forsøger at indkredse, hvordan hun kunne gå fra at være socialdemokrat og kvindesagsforkæmper til at blive fremtrædende nazist og fanatisk antisemit.

Iben Vyff er ph.d.-stipendiat ved Roskilde Universitetscenter (RUC). Artiklen bygger på hendes kandidat-speciale.

Forfatteren og journalisten Olga Eggers har længe været et uberørt kapitel i dansk historie på trods af, at hun var en kvinde, der markerede sig særdeles stærkt i mellemkrigs- og besættelsestiden som produktiv forfatter, kvindesagsforkæmper, socialdemokrat – og nazist. Olga Eggers udviklede sig fra at være en progressiv foregangskvinde i spørgsmålet om kvinders vilkår og rettigheder, der italesatte den moderne kvindes dilemma mellem selvudfoldelse og moderskab inden for rammerne af Dansk Kvinde-samfund, til at tage bestemt afstand fra samme organisation og ensidigt propagandere for en fundamental forskel på den kvindelige og mandlige sfære. Politisk udviklede Olga Eggers sig fra aktiv socialdemokrat til fortaler for nationalsocialismen og medlem af diverse ligestillingsfjendtlige, antisemitiske og antimoderne nazistiske grupperinger.

På grund af Olga Eggers' tid som nazist i de sidste elleve år af sit liv er hun gået i glemmebogen. I vidt omfang er hun direkte blevet slettet af historien. Hun blev fjernet fra Kraks blå Bog allerede i 1943-udgaven og i mange nyere opslagsværker er hun overhovedet ikke medtaget. Mentalt er hun derfor så godt som udraderet af folks bevidsthed, og huskes hun, er det kun som nazisten Olga Eggers.

Der er ingen grund til at forsvare eller hvidvaske de danske nazisters holdninger og handlinger. Men helt at ignorere disse mennesker, hvad enten det angår deres konkrete nazistiske engagement eller andre dele af deres samfundsmæssig virksomhed, er misforstået og indirekte udtryk for historieforvanskning. Nazisterne var såvel kendte som mindre kendte mennesker, der valgte en politisk ideologi sammensat af og udtryk for eksisterende strømninger og tendenser i samfundet og i tiden. Det nytter ikke at lade som om, de aldrig har eksisteret.

Olga Eggers' livshistorie er interessant ud fra mange forskellige perspektiver, men samtidig særdeles omfattende. I det følgende fokuseres der primært på hendes partipolitiske virke, som det kom til udtryk i socialdemokratisk og i nationalsocialistisk regi i den sidste del af hendes liv. Olga Eggers' kvindepolitiske holdninger og handlinger, hendes rejseaktivitet og hendes virke som forfatter og journalist bliver kun behandlet perifert.¹

Historie Netmagasinet
www.historie-nu.dk

Historie-nu.dk er et gratis historie magasin, der sætter nutiden i perspektiv, giver baggrunden og skaber diskussionerne.

Enlig mor og 'karrierekvinde'

Olga Eggers blev født på en af de dansk Vestindiske øer. Som 5-årig kom hun til Danmark, hvor hun voksede op hos slægtninge. 26 år gammel, i 1901, giftede Olga Eggers sig, flyttede til København og indledte sin omfattende og livslange karriere som forfatter og journalist. De fleste af Olga Eggers' hverdagsrealistiske bøger havde et kvindepolitisk indhold. I bøgerne kredsede hun om den kvindelige seksualitet, kønnenes forskelligheder, ægteskab og moderskab. Især var hun optaget af den moderne kvindes splittelse mellem arbejde og selvudfoldelse på den ene side og et mere traditionelt kvindeliv med forpligtelse for mand og børn på den anden side. Olga Eggers havde en bred læserskare, både i kraft af sine talrige romaner og i kraft af sine skrivelser i ugeblade for kvinder, hvori hun også i en periode fungerede som brevkasseredaktør. Olga Eggers var en kendt personlighed i sin samtid. Hun markerede sig i de kulturelle og litterære miljøer og knyttede tætte forbindelser til Georg Brandes og Thit Jensen.

Olga Eggers' første ægteskab varede knapt 5 år, hvorefter hun blev skilt. Efter nogle år giftede hun sig igen og fik et barn, men også dette ægteskab blev kortvarigt, da hendes anden ægtemand døde efter kun 3 år. Efter det sidste ægteskab levede hun resten af sit liv alene. Olga Eggers praktiserede en selvstændig livsstil som fraskilt, eneforsørger, alenemor og 'karrierekvinde', en livsstil, der på mange måder gjorde hende atypisk i hendes tid. I forbindelse med 1. verdenskrig var hun udenrigskorrespondent i Paris, og efter krigen engagerede hun sig i arbejdet for Freds- og Folkeforbundet, hvor hun bestred forskellige tillidsposter. Hele livet rejste Olga Eggers meget, blandt andet som alene kvinde rundt i Afrika i 7 måneder i 1931 - en rejse, der mundede ud i rejseleksikonet *Ene Hvid gennem Liberias Urskove*, hvis indhold kan ses som et naivt men velmenende forsøg på at udbrede kendskabet til den sorte race i Vesten.²

Socialt engagement

Olga Eggers udviste allerede tidligt i sit forfatterskab og i sit journalistiske virke et stort socialt og samfundsmæssigt engagement, hvad der blandt andet kom til udtryk i artikler om hjemløse, arbejdsløse og fattigdommen i København. Intet tyder dog på, at den sociale bevidsthed gav sig udslag i partipolitisk engagement, hverken i Socialdemokratiet eller i andre partier, før langt senere i hendes liv. Selvom Olga Eggers ikke deltog aktivt i partipolitik, havde hun dog i perioder kontakt til socialdemokratiske kredse, blandt andet skrev hun artikler til *Social-Demokraten*, *Arbejdernes Almanak* og *Arbejdernes Julealbum*.

Olga Eggers sympatiserede med Socialdemokratiet omkring sociale spørgsmål og bifaldet partiets holdning til kvindespørgsmålet, men på andre områder, for eksempel den danske neutralitet og grænsespørgsmålet, stod hun langt fra partiet og havde holdninger, der lå nærmere et højreorienteret idékompleks. Hvor Socialdemokratiet i forbindelse med 1. verdenskrig gik ind for absolut neutralitet, var Olga Eggers ganske vist antimilitaristisk, men mente samtidig, at et land bør forsvare sit territorium og stå solidarisk med andre lande i kampen mod uret. Og hvor Socialdemokratiet efter 1. verdenskrig i forbindelse med genforeningen anbefalede en sindelagsafstemning efter den amerikanske præsident Woodrow Wilsons principper om national selvbestemmelsesret, var Olga Eggers af den opfattelse, at Danmark burde have hele 'det gamle land' tilbage.

Det er meget, der tyder på, at Olga Eggers har haft en gennemgående interesse i kvindespørgsmålet, men i partipolitik i øvrigt har hun ikke

haft en vedvarende interesse den første del af livet. Derimod har hun navigeret i forhold til udvalgte mærkesager, der ikke nødvendigvis var præget af nogen indbyrdes kohærens, og herudfra næret politiske sym- og antipatier overfor de forskellige politiske partier. Olga Eggers har været tiltrukket af forskellige elementer i den socialdemokratiske ideologi både før og efter 1. verdenskrig, men det var først i slutningen af 1920'erne, hun for alvor blev tilknyttet Socialdemokratiet.

Aktiv socialdemokrat

Fra 1929 begynder Olga Eggers at optræde som agitator i socialdemokratiske partisammenhænge. Hendes mærkesager var antimilitarisme og afrustning, og desuden talte hun især de dårligt stillede kvinders sag. Det er karakteristisk, at det primært var i kraft af sine noveller, sine foredrag og sit engagement i kvindesagen, hun markerede sig i partiets øjne. Eksempel karakteriseres hun i *Social-Demokraten* i 1929 således: "Olga Eggers har paa vort Blads Søndags-sider skrevet talrige varmhjertede Artikler, der tydeligt taler om Forfatterindens dybe sociale Forstaaelse særlig af Arbejderkvindernes Kaar."³ Det var således i højere grad som skribent og fortaler for kvinders rettigheder, end det var som almindelig partiaktivist, Olga Eggers profilerede sig. Olga Eggers var ikke en person, der gjorde sig synderligt bemærket i forhold til partiets organisatorisk arbejde. Hun var heller ikke politisk-ideologisk velskolet i samme grad som andre af tidens markante socialdemokratiske kvindeskikkelser.

Ved et første blik på Olga Eggers' liv, fremstår det som om, det væsentligst er i forbindelse med hendes senere engagement i forskellige nazistiske grupperinger, at hun udvikler sig fra pennefører til partimenneske. Allerede i forbindelse med hendes aktiviteter i socialdemokratisk regi findes der dog en kortvarig optrapning af hendes partiorganisatoriske arbejde sted, ikke mindst i forbindelse med valget i april 1929

Første gang, Olga Eggers' navn optræder i forhandlingsprotokollerne for de socialdemokratiske vælgerforeninger i Københavnsområdet, er den 26. februar 1929, hvor hun talte ved et foreningsmøde for 10. kreds på Østerbro. Ved den ordinære generalforsamling i august samme år valgtes hun til bestyrelsen for denne kreds samt til kredsens kvindeudvalg. Samme år blev hun også valgt ind i Søndagsskoleudvalget samt i udvalg, der beskæftigede sig med studiekredsarbejde. Engagementet indenfor de forskellige udvalg ebbede dog hurtigt ud, og herefter arbejdede hun primært i tilknytning til kvindeudvalget.

De socialdemokratiske kvindeudvalg blev oprettet i 1929 og kom i høj grad til at fungere som forum for det kvindepolitiske arbejde i Socialdemokratiet frem til 1969, hvor man på Socialdemokratiets kongres besluttede sig for at nedlægge dem. Kvindeudvalgenes formål var mangesidede. De skulle blandt andet rekruttere kvinder til partiet, oplære dem i politisk arbejde og sikre, at kvindernes særlige interesser kom til udtryk i partiets arbejde og politik. Derudover afholdtes forskellige kurser og foredrag.⁴

Ved generalforsamlingen for Østerbro-kredsen i august 1930 blev Olga Eggers genvalgt til bestyrelsen. Til gengæld var hun ikke blandt de valgte kvinder til kvindeudvalget. I referatet fra et kredsbestyrelsesmøde senere på måneden, hedder det under "Punkt 4. Efteraarsagitationen", at: "Kasseren kunde ønske at vide, hvordan Kvindeudvalget stillede sig til Agitationen. Fru Eggers og Fru Jensen svarede paa Spørgsmaalet, og mente, at de staaende udenfor Udvalget bedre kunde virke for Tilgang af nye Medlemmer."⁵ Olga Eggers var således fortsat medlem af kredsbestyrelsen, men

valgte at videreføre det socialdemokratiske kvindearbejde løsrevet fra udvalgsarbejdet.

Det var i denne periode, at Olga Eggers begyndte planlægningen af den længerevarende ekspedition til Liberia, som hun foretog fra starten af 1931. Som et led i planlægningen foretog hun i løbet af sommeren og efteråret 1930 en rejse til Liberia som forstudie til ekspeditionen, hvad der kan have øvet indflydelse på hendes beslutning om ikke at forpligte sig for voldsomt i partiarbejdet.

Agitator

I Olga Eggers' år som socialdemokrat lå agitationen imod krigen, og fremhævelsen af kvindernes ansvar og opgaver i den forbindelse, hende meget på sinde. Samtidig stod en stor del af hendes arbejde i 1929 valgets tegn, som følgende referat fra et vælgermøde viser: "Forfatterinden Olga Eggers var næste Taler. Hun fandt det mærkeligt, at ikke alle Mennesker var Socialdemokrater, thi det var dog dette Parti, der alene af alle Partier vilde skabe Lykke hos alle Mennesker. Det var hendes Haab, at der ikke vilde gaa ret lang Tid, før dette blev Tilfældet. Ja, selv Madsen-Mygdal vilde saamænd en Gang blive Socialdemokrat, naar han fik Tid til at tænke rigtigt over det; men det skete næppe, før han blev hjulpet ned af Taburetten. (Munterhed) Det gør vi til næste Folketingsvalg. Efter at Olga Eggers havde omtalt Krigen frygtelige Ødelæggelser, som hele Menneskeheden burde være enige om at forbande, rettede hun en indtrængende Opfordring til alle Kvinder om ikke alene selv at møde og afgive Stemme, men hver af de Tilstedeværende burde paa Valgdagen gaa ud og tage en vankelmodig Kvinde med hen og afgive Stemme paa Liste A. (Stærkt Bifald)."⁶ Olga Eggers' evner som agitator og foredragsholder fremgår tydeligt af flere af de sammenhænge, hun optrådte i. Hun lod til at have en evne til at fascinere folk med sin lidt svulstige, agiterende jargon. Desuden benyttede hun en populistisk-humoristisk stil, hvor succes var givet på forhånd, f.eks. ved at rette sine skyts mod Madsen-Mygdal, et letkøbt og ofte anvendt mål for hendes agitation.

I 1929, da Olga Eggers involverede sig aktivt i Socialdemokratiet, førtes der valgkamp på nedrustningsspørgsmålet, et emne, der havde været medvirkende til Venstre-regeringens fald. Olga Eggers tilkendegav i flere tilfælde sin mening om disse forhold under valgkampen, hvilket blandt andet en artikel i *Social-Demokraten* den 21. april 1929 giver udtryk for. Af artiklen fremgår det, at Olga Eggers var med i en gruppe af socialdemokratiske kvinder, der var mødt op til de konservative kvinders vælgermøde i Grundtvigs Hus i København og havde overtaget styringen af mødet. "Fru Olga Eggers fordømmelse af Krigen hilstes ligeledes med stort Bifald" hed det i *Social-Demokratens* referat.⁷

Det kan umiddelbart forekomme modsigelsesfyldt, at en kvinde, der i forbindelse med 1. verdenskrig tog afstand fra neutraliteten, valgte at tilslutte sig et parti, der forfægtede neutraliteten. Grundlæggende for Olga Eggers' forskellige handlinger var imidlertid hendes afsky for krigen og hendes modstand mod at 'argumentere' med våben, og derfor var hun en aktiv fortaler for antimilitarisme og nedrustning. En forklaringsramme for, hvordan Olga Eggers kunne kombinere et socialdemokratisk engagement med en ikke-neutralistisk holdning, kan ligge i Socialdemokratiets positive indstilling til Folkeforbundet, en organisation som Olga Eggers varmt tilsluttede sig.

Frem til oktober 1933 var Olga Eggers var bredt involveret i Socialde-

mokratiets arbejde. Blandt andet bidrog hun på forskellig vis til *Social-Demokraten* i form af kronikker, småartikler og diverse noveller, og hun var aktivt involveret i *Studieforbund for Aandskultur*, der havde til formål at fungere som forum for folk med interesse i livsfilosofi.⁸ I 1931 fik hun desuden udgivet sin bog om Liberia på Fremad, det socialdemokratisk ejede forlag, og hun talte i socialdemokratiske forsamlinger om diverse emner, blandt andet om sine rejser til Liberia.

På kant med Socialdemokratiet

Olga Eggers vendte i 1933 pludselig Socialdemokratiet ryggen. Baggrunden for hendes beslutning om at bryde med partiet skal findes i en uoverensstemmelse mellem Olga Eggers og overretssagfører Søren Nielsen. Søren Nielsen havde i en årrække fungeret som sagfører for Olga Eggers, men i december 1932 anmeldte hun ham for bedrageri. Omtrent samtidig med denne sigtelse, var samme Søren Nielsen repræsentant for Grønnehavekonsortiet, der var ansvarlig for opbygningen af blandt andet en fiskerihavn i Helsingør.

Efter at bedragerisigtelsen var blevet rejst, modtog Olga Eggers henvendelser fra Helsingørs borgmester, den socialdemokratiske Peder Christensen, og fra statsminister Thorvald Stauning. Borgmesteren opfordrede hende til at udskyde sagen et halvt års tid, indtil byggeriet var afsluttet, da der stod 500 arbejdspladser på spil.⁹ Olga Eggers indvilligede under forudsætning af, at hun fik udbetalt sit samlede udestående, hvilket dog ikke skete. Sagen nåede til sidst Rigsadvokaten, hvor den afvist på grund af bevisets stilling. Stauning forsøgte at lægge en dæmper på den omstridte sag i et brev med følgende ordlyd: "Kære Fru Olga Eggers. Det forlyder at Sagen mod Sagføreren endnu er svævende, men jeg henstiller til Dem at De ikke foretager noget før vi har talt om Sagen. Venligst Hilsen Th. Stauning."¹⁰

Olga Eggers bilagde sagen for borgmesterens skyld og af hensyn til partiet. Resultatet blev, at hun aldrig fik de penge, hun mente sig berettiget til. Uanset hvem der har haft ret og uret i sagen mellem Olga Eggers og Søren Nielsen, var konsekvensen af sagsforløbet, at Olga Eggers kom til at nære en markant følelse af svigt og vrede i forhold til Socialdemokratiet. Olga Eggers fortolkede sagsforløbet i retning af, at hun var blevet snydt og 'ofret' i forhold til større og vigtigere politiske interesser. Hvad der givetvis gjorde hendes skuffelse endnu dybere, var et personligt venskab med flere markante socialdemokratiske skikkelser, der ikke kom hende til undsætning. Olga Eggers' datter, Ulrica Eggers, har beskrevet moderen som værende en personlig ven af både Stauning, Steincke og Borgbjerg. De tre fremtrædende socialdemokrater samt deres koner kom fra tid til anden kom i det Eggerske hjem, blandt andet til Ulrica Eggers' studentergilde i 1932.¹¹ Ydermere havde Olga Eggers i flere tilfælde haft kontakt med Olga Stauning i forbindelse med det kvindepolitiske arbejde i Socialdemokratiet og blandt andet interviewet hende.¹²

Affæren satte sig dybe spor hos Olga Eggers. I de følgende år dukker små påmindelser om sagen op, for eksempel i en af Olga Eggers' ugentlige klummer i *Hus og Frue* i 1935: "...det er gaaet tilbage med Moralen og Ærligheden i Samfundet. Naar Ungdommen omtrent daglig kan læse i Aviserne om Sagføreres Bedragerier overfor Enker, der betror dem de Penge, som repræsenterer Hjem og dagligt Brød. (...) Og dadelværdige Samfund, hvor Haanden af forskellige Aarsager alt for ofte holdes beskyttende over Forbryderen..."¹³

Det er tydeligt, at Olga Eggers har følt en stærk personlig skuffelse overfor Socialdemokratiet. Samtidig er sagen også et udtryk for, at Olga Eggers ikke har haft forståelse for det politiske spils regler. Dertil har hun været for kompromisløst idealistisk - og egoistisk.

Vejen til nazismen

Olga Eggers oplevede i 1933, hvad hun betragtede som et moralsk svigt fra sit partis side og brød derfor med Socialdemokratiet. Hun stod efter bruddet i en situation, hvor hun søgte et alternativt politisk ståsted, hvorfra hun kunne lade sine holdninger komme til udtryk. Hun fandt det i nazismen.

Den 1. juni 1934 indmeldte Olga Eggers sig i Danmarks Nationalsocialistiske Arbejderparti (DNSAP),¹⁴ det vigtigste af de danske nationalsocialistiske partier, ledet af Frits Clausen. Samtidig gjorde hun konsekvent op med en række af de idéer og idealer, der tidligere havde spillet en stor rolle i hendes liv. Det gjaldt såvel kvindesagen som fredsarbejdet og den øvrige socialdemokratiske politik. Hun lagde afstand til folkestyret, de demokratiske partier og hele det etablerede system.

Hvordan kan skiftet til nazist forklares? Hvorfor gennemgår en kvinde, der har ført sig frem som fortaler for sociale, racemæssige og kønslige rettigheder og respekt, en holdningsmæssig forandring til nazist og antisemit, så hun vender sig imod alt det, hun tidligere i livet har forfægtet?

Olga Eggers' overgang til den nationalsocialistiske ideologi og de markante ændringer i hendes liv, der fulgte med overgangen, kan ikke forklares udtømmende ved hjælp af få, enkeltstående faktorer, men det er dog muligt at pege på en række forhold i tiden og i Olga Eggers' liv og selvforståelse, der kan benyttes som brikker til en mere kompleks forståelsesramme.

Først og fremmest skal hendes vej til nazismen forstås på baggrund af 30'ernes ideologiske klima, der var præget af kulturkritiske og antidemokratiske strømninger. Et blik på perioden afslører en gråzone, hvor det, der i dag forbindes med nazistisk samfundskritik, dengang kunne være svært at adskille fra en generel modernitetskritik. Flere af de elementer, der lå i den nazistiske ideologi, som for eksempel racehygiejne, demokratikritik og en opfattelse af samfundet som moralsk degenereret, kunne også findes i andre politiske lejre. Springet fra socialdemokratisme til nazisme var stort. Men ikke så stort som efter 1945.

Kønsproblematikken har givetvis været en væsentlig faktor bag Olga Eggers' beslutning om at vende sig mod nationalsocialismen. Hun udtrykte en utilfredshed med, at kvinder, på trods af opnåelsen af formelle rettigheder og udvidede udfoldelsesmuligheder i det danske samfund, reelt ikke havde opnået forbedrede vilkår. Følelsen af splittelse mellem selvudfoldelse og bevarelsen af traditionelle værdier som familien, blev mod forventning ikke mindre. Den idealisme, der livet igennem prægede Olga Eggers, udviklede sig til desillusionering og fik hende til at efterstræbe de tabte værdier i samfundet.

Set i lyset af Olga Eggers' tidlige kvindepolitiske position som fortaler for kvinders rettigheder, kan det umiddelbart forekomme mærkværdigt og uforståeligt, at hun tilsluttede sig nationalsocialismen, der almindeligvis betragtes som stærkt kvindeundertrykkende. Forklaringen skal søges i, at nazismen, i Olga Eggers' billede af den, netop ikke var kvindeundertrykkende. Tværtimod blev kvinden i den nazistiske ideologi i kraft af sit køn inddraget i ansvaret for nationens bevarelse, og herved tildelt det medansvar, der retmæssigt tilkom hende. Olga Eggers' synspunkt var stadig, at

kvinden skulle sikres politisk medbestemmelse og indflydelse, men hun mente, det kunne opnås gennem nationalsocialismens påskønnelse af typiske kvindelige opgaver. Paradoksalt nok kan en vis kontinuitet i hendes kvindekvindebevidsthed således være med til at forklare tilslutningen til nazismen.

Hjalmar Schachts kusine

Personlige forbindelser og familieband har i mange tilfælde stor indflydelse på menneskers politiske meningsdannelse. Helt tilbage fra barndommen havde Olga Eggers haft kontakt med sin fætter Hjalmar Schacht, den tyske rigsbankdirektør og senere Reichwirtschafts-minister, en kontakt hun opretholdt livet igennem. Forbindelsen til denne højtstående økonom i det nazistiske system i Tyskland har givetvis været medvirkende til, at hun blev positivt stemt overfor nationalsocialismen. Opslag i den Eggerske slægtsbog afslører, at familien i det hele taget ikke har været ukendt med nazismen, idet der findes flere nazister både på den tyske og danske side. Der kan derfor have eksisteret en positiv konsensus omkring nazismen indenfor familien, og samtidig kan det familiemæssige band til Tyskland have haft betydning i og med, at det gav anledning til rejser i 'det nye Tyskland'. Olga Eggers var jævnligt på familiebesøg i Tyskland, og et par begejstrede rejseartikler vidner om hendes fascination af de forhold, hun iagttog dér.

Helt kan det heller ikke udelukkes, at nogle af de brud, der indtraf i Olga Eggers' liv, skal ses i forlængelse af, at hun på sine ældre dage var blevet ensom, skuffet eller egensindig, som det ikke er ualmindeligt at se det hos ældre mennesker. I forskellige sammenhænge kan der i den sidste del af Olga Eggers' liv findes udtalelser om 'tomhed og ensomhed i de ældre år'. Efter eget udsagn udfyldte Olga Eggers denne tomhed med politisk arbejde. Det politiske engagement gav hende fornyet livsindhold. Det fremgår da også, at hun gik ind i partiarbejdet med bemærkelsesværdig vitalitet for en kvinde på hendes alder. Nazismen er blevet karakteriseret som en subkultur, en livsstil, hvor en del af tiltrækningskraften bestod i den tryghed og det sociale tilhørsforhold, som den tilbød.¹⁵ Det er nærliggende at antage, at Olga Eggers i nazismen fandt sig et socialt miljø, som accepterede hende. Et miljø, hvor hun besad en vis position, fandt et fællesskab og følte sig hjemme.

Entusiastisk nazist

Olga Eggers' indmeldelse i DNSAP gik ikke ubemærket af i offentligheden. Og skiftet lader heller ikke til at have været ugleset i alle kredse. For eksempel fik hun i *B.T.* i anledning af sin 60 års fødselsdag følgende ord med på vejen: "Hvad hun gør, gør hun helt ud. Da hun i sin tid var Socialdemokrat, var hun rødere end Borgbjergs Skæg i Glanstiden - og nu da hun er gaaet over til Nazismen, saa er de Herrer Hitler, Göring og Göbbels smaa forsagte Demokrater i Sammenligning med hende. Heil Olga!(...)Rask Pige paa 60 - og hun skal have en Lykønskning."¹⁶

Olga Eggers agiterede åbent for sin nye politiske holdning. I april 1935 kunne man i bladet *Hus og Frue* læse artiklen *Det glade Berlin*, en artikel om Görings bryllup skrevet af Olga Eggers: "Men hvor smukt det end saa ud - den lysklædte Brud i den af Roser fuldstændig dækkede Bil - saa er der dog ingen Tvivl om, at Synet af "Føreren" for enhver Tysker dog er et Syn, ved Siden af hvilket enhver rosensmykket Bil og Brud maa blegne (...)

Heilraabene steg imod Himlen og blandede sig med de mægtige Toner fra Kirkens Klokker.”¹⁷ Olga Eggers’ entusiasme og hendes begejstrede nationalsocialistiske tone i citatet er ikke til at ignorere, men faldt tilsyneladende hverken den øvrige redaktion eller læserne for brystet. I de følgende numre af bladet findes der ingen reaktioner på eller afstandstagen fra det politiske budskab, artiklen afspejlede.

Der findes ikke mange kilder til at belyse Olga Eggers’ engagement i DNSAP. Hun skrev artikler til *Byens Blad*, DNSAP’s første forsøg på at udgive et dagblad, som dog kun udkom i to numre i foråret 1935. Tillige var hun aktiv som foredragsholder i partisammenhæng.

Olga Eggers’ medlemskab af DNSAP blev imidlertid ikke langvarigt. I 1935 brød hun med partiet, angiveligt på grund af utilfredshed med ledelsen af partiet, hvorefter hun meldte sig ind i Dansk Socialistisk Parti (DSP), ledet af Wilfred Petersen.¹⁸ Som medlem af DSP skrev Olga Eggers i bladet *Nordiske Stemmer*, der fungerede som organ for Nordisk Aktion, DSP’s kulturelle kampfront.¹⁹ Under Nordisk Aktion hørte en kvindegruppe kaldet Nordisk Aktions Kvindegruppe, hvis leder var Olga Eggers. Også i denne sammenhæng fungerede Olga Eggers som foredragsholder. De forskellige nazistiske kvindegrupper i Danmark er et hidtil uberørt blad i forskningen, og det har ikke været muligt at finde yderligere informationer om denne kvindegruppe eller om Olga Eggers’ engagement i DSP i øvrigt.

Medstifter af Nordisk Front

Olga Eggers syntes heller ikke at have været tilfreds med Dansk Socialistisk Parti, for 21. marts 1938 fremstod hun som noget så usædvanligt som kvindelig medstifter af en nationalsocialistisk gruppe, *Kampfællesskabet Nordisk Front*.²⁰ Stifterne af Nordisk Front var en ‘aktions-komite’, der udover Olga Eggers udgjordes af fem mænd - alle udmeldt af DSP samme dag med begrundelsen om, at “manglende Tillid til de politiske Førere tvinger Folket til selv at tage Haand i Hanke, til atter at overdrage Magten til sig selv. Det er tvingende Nødvendigt, at vi alle nu underordner os det store Maal: Nordens Enhed og Styrke, Folkets Lykke og Sikkerhed.”²¹ Nordisk Front eksisterede dog ikke længe, og frontens blad, *Kampen for Nordisk Front*, nåede kun at udkomme 2 gange.

I samme periode, som Olga Eggers var medstifter af Nordisk Front, stiftede hun den 19. april 1938 *Nordisk Kvindefront*, som hun selv var leder af i de år, den eksisterede. Kvindefronten havde som erklæret formål at arbejde for et ‘frit, hæderligt og lykkeligt Danmark’.²² Olga Eggers dannede desuden sit eget Forlag, *Nordiske Kvinders Forlag*, hvor hun i 1938 udgav bogen *Nordiske Kvinde: Rejs dig og kæmp!* I bogen rettes der kritik mod ‘det marxistisk klassehad’, den erotisk frihed, kvindesagen, arbejdsløsheden, den manglende racebevidsthed, sædelighedsforbrydere og dyremishandlere. Alle disse kritikpunkter adresseres i Olga Eggers’ fremstilling til marxismen og jødedommen.

Tiltagende antisemitisme

Antisemitismen dukkede op hos Olga Eggers omkring 1935, men den udgjorde da kun en perifer del af hendes nazistiske retorik. Med *Nordiske Kvinde: Rejs dig og kæmp!* kom antisemitismen for første gang til at indtage en dominerende rolle. Bruddet med hendes fortid fremtræder på dette punkt så meget desto stærkere, som der ikke tidligere i hendes liv kan findes de mindste tegn på antisemitisme. Tværtimod havde hun i flere tilfælde taget kraftig afstand fra den. I 1911 skrev hun børnebogen *En stor Mands*

lille Datter med kritisk adresse til antisemitismen og i et brev til Georg Brandes fra 1903 skriver hun: "Af denne Verdens mange Ubegribeligheder er Krig og Jødehad mig de ubegribeligste. Jøderne – Jordens adeligste Slægt; ... man venter ikke menneskelighed af Folk, men jeg synes dog, at en lille smule sund Fornuft kunde forlanges."²³

Fra foråret 1938 blev antisemitismen imidlertid mere og mere synlig hos Olga Eggers som et led i en radikaliseret nazistisk modernitets- og kulturkritik, hvor hun opfattede jøderne i Danmark som indbegrebet af det moderne samfunds kulturelle forfald. Jøderne repræsenterede 'den skammelige og perverse underholdningsindustri' og blev holdt ansvarlige for fremkomsten af 'det materialistiske, degenererede og forskruede samfund'.

Illustrativt for hendes antisemitisme er en enquête om borgerkrigen i Spanien lavet af tidsskriftet *Kulturkampen*, hvor Olga Eggers som en af de eneste adspurgte udtrykte sin støtte til General Franco: "General Franco og hans modige Hjælpere, der har sat Livet ind paa at befri deres Fædreland for de jødiske-kommunistiske Bødler, som kun har til Maal at bringe Spanien ind under Sovjets Rædselsherredømme. (...) Tyskland skulde for resten med sine straalende Resultater snart have overbevist selv den dummeste og stædigste om, at kun gennem Frigørelse for Marxismen og det internationale Jødeaaag ligger der Frelse for denne kaotiske Verden."²⁴

Selvom antisemitismen var en integreret del af de danske nazistiske partiers ideologi i 30'erne, stod den ikke på samme måde som i Tyskland i fokus i den politiske kamp. Antisemitismen i den radikale form, som den kommer til udtryk hos Olga Eggers, kan derfor ikke bare opfattes som en naturlig forlængelse af hendes nationalsocialistiske engagement. Den var udtryk for en selvstændig tolkning af den nationalsocialistiske ideologi, hvor hun i stigende grad lagde vægt på racespørgsmålet, så det til sidst kom til at fremstå som det altoverskyggende problem. Som led i denne udvikling skal hendes indmeldelse i det rabiante antisemitiske parti, National Socialistisk Arbejder Parti (NSAP), forstås.

Højre hånd i NSAP

Olga Eggers' arbejde i forbindelse med Nordisk Kvindefront fortsatte sideløbende med, at hun i sommeren 1938 meldte sig ind i Aage H. Andersens parti, National Socialistisk Arbejder Parti.²⁵ Den eksakte dato for hendes indtræden i partiet kendes ikke, men Olga Eggers figurerer første gang i NSAP's kasse-protokol i september 1938.²⁶ National Socialistisk Arbejder Parti blev det sidste nationalsocialistiske parti på Olga Eggers' vej, men også det, hvor hun fik sat de mest markante spor. Det er først i forbindelse med hendes medlemskab af National Socialistisk Arbejder Parti og hendes redaktørpost på partiets racepolitiske organ *Kamptegnet*, at Olga Eggers for alvor skriver sig ind i historien om de danske nazister.

National Socialistisk Arbejder Parti var en udbrydergruppe fra DNSAP og havde et medlemstal, der svingede mellem 500 og 1000.²⁷ Centralt i bruddet mellem de to partier stod en uenighed i opfattelsen af racespørgsmålet. I DNSAP fandtes det antisemitiske element som en del af partiets ideologi, men ikke som det dominerende element, hvorimod NSAP havde racespørgsmålet som det helt centrale programpunkt.²⁸ I partiets programskrift *Retningslinier for National Socialistisk Arbejder Parti* defineres det således: "N.S.A.P kæmper for Den fulde Forløsning af det danske Folk gennem en radikal Løsning af Jødespørgsmaalet ad Lovgivningens Vej. Den fulde Racebeskyttelse af det nordiske danske Folk gennem fuld Udskillelse fra Folkelegemet af ikke arisk Blod."²⁹

Også i National Socialistisk Arbejder Parti fungerede Olga Eggers som foredragsholder, og i 1939 skrev og udgav hun bogen *Lad nu Jøderne faa Ordet*, en lang 'afsløring' af jødernes planer om at overtage magten og danne en jødisk verdensrepublik. Bogen er paranoid på grænsen til det tragikomiske, men afspejler til fulde stilen i NSAP. I disse år oversatte Olga Eggers desuden bogen *Martin Luther: Jøderne og deres Løgne* fra tysk. Disse bøger var blot to af en lang række udgivelser, der forhandlede fra NSAP's partikontor, og som omhandlede 'det jødiske problem'.

Redaktør af Kamptegnet

Midt i juni 1940 begyndte Olga Eggers at virke som ansvarshavende redaktør for *Kamptegnet*.³⁰ Avisen repræsenterede den allermest aggressive og frastødende antisemitisme og indeholdt nationalsocialistisk propaganda, skarpe angreb på 'det etablerede Danmark' og antisemitiske artikler og brevkasser, 'Ugens Race-skændsel' og vulgære anti-jødiske karikaturtegninger. Avisen offentliggjorde løbende lister over „...Hel- Halv- eller Kvartjøder samt jødisk indgiftede Personer.“³¹ *Kamptegnet* leverede tillige materiale til *Danmarks Erhvervs Korporation*, der førte arkiv over jødiske familier og investorer.³²

Posten som redaktør for et nazistisk partiorgan afspejler Olga Eggers' høje position i partiet, en position der var højst usædvanlig for en kvinde inden for den nazistiske verden.³³ Olga Eggers var redaktør for *Kamptegnet* i en periode på næsten to år indtil februar 1942. Bladet udkom dog ikke i perioden 1. november 1940 - 22. maj 1941 på grund af økonomiske problemer, hvorefter bladet påny udkom, nu med økonomisk støtte fra Tyskland.³⁴

Olga Eggers' antisemitiske udvikling gik ikke ubemærket hen. Hun modtog, specielt i sin egenskab af redaktør for *Kamptegnet*, mange anonyme breve, som har karakter af udskældninger eller trusler. Eksempelvis bliver hun udskældt som en "Uligevægtig Aandsvag Stakkel, der hører hjemme paa en Psykopatanstalt", mens det i et andet bred hedder: "Jeg håber for Deres egen Skyld at De snart stopper Deres beskidte Jødeforfølgelser. Ellers skal jeg og gudskelov tusinder andre stoppe Kæften på Dem og deres lige."³⁵ Der findes også breve, der undrende stiller spørgsmålet 'hvorfor?'. "Hvor kan De, som var et ordentligt Menneske i Deres Ungdom, lægge Navn til den unaturlige og umenneskelige Ondskab, som publiceres i det snavsede Blad 'Kamptegnet.'?"³⁶

Helt op til september 1940 findes der i *Kamptegnet* mødeannonceringer, hvoraf det fremgår at National Socialistisk Arbejder Parti og Nordisk Kvindefront afholder medlemsmøder sammen, hvilket tyder på, at Olga Eggers sideløbende med arbejdet i National Socialistisk Arbejder Parti stadig arbejdede for sin kvindefront og knyttede den tæt til partiet. Efter september 1940 fortoner sporene af Nordisk Kvindefront sig. Det er uvist, hvornår fronten ophørte med at eksistere.

Den 31. oktober 1941 blev National Socialistisk Arbejder Parti nedlagt som parti. Dette skete efter aftale mellem Frits Clausen og NSAP's leder Aage H. Andersen, der udnævntes til stabsleder i DNSAP og opfordrede sine medlemmer til også at melde sig ind i DNSAP. National Socialistisk Arbejder Partis medlemmer overførtes automatisk til arvtageren for NSAP, den nystiftede *Dansk Antijødisk Liga* (DAL) - en såkaldt 'upolitisk antisemitisk organisation'. Dansk Antijødisk Liga var en underafdeling af *Antijødisk Verdens Liga*, og skulle under ledelse af Aage H. Andersen varetage det racemæssige og antijødiske arbejde i Danmark.³⁷ NSAP's sammenslutning

med DNSAP udgjorde et led i DNSAP's bestræbelser på at forene de nazistiske fraktioner i Danmark, således at partiet ville stå stærkere, hvis muligheden for en nazistisk overtagelse af regeringsmagten bød sig.³⁸ Olga Eggers fulgte Aage H. Andersen og engagerede sig primært i arbejdet for Dansk Antijødisk Liga. Hun var fortsat redaktør af *Kamptegnet*, der nu fungerede som Dansk Antijødisk Ligas organ. Målsætningerne for Dansk Antijødisk Liga adskilte sig ikke nævneværdigt fra National Socialistisk Arbejder Parti, men organisationen fremstod om muligt som endnu mere antisemitisk, end NSAP havde gjort.

Dømt for æresfornærmelser

En juridisk straf for sine antisemitiske aktiviteter fik Olga Eggers, da hun den 29. marts 1943 blev idømt hæftestraf ved Højesteret. Olga Eggers og Aage H. Andersen var blevet sagsøgt for æresfornærmelser i egenskab af forhenværende og fungerende redaktør for *Kamptegnet*, fordi *Kamptegnet* havde bragt artikler af stærk krænkende karakter mod grosserer P.M. Daell og hans jødiske privatsekretær Ella Wassermann. Begge de æreskrænkede indstævnedes Olga Eggers og Aage H. Andersen. Retsforløbet udmundede i domme på 2 gange 80 dages hæfte til Olga Eggers og 2 gange 80 dages fængsel for Aage H. Andersens vedkommende.³⁹

I artikler i *Kamptegnet* var P.M. Daell blevet hængt ud som antitysk jødelakaj og Ella Wassermann beskyldtes for at være hans elskende, der styrede Daells Varehus efter sine 'jødiske principper' og erstattede firmaets ariske medarbejdere med racefæller.⁴⁰ Artiklerne var ikke forfattet af Olga Eggers, men som ansvarshavende redaktør var ansvaret hendes. Ligeledes var der, mens Olga Eggers fungerede som redaktør, blevet uddelt løbesedler og frieksemplarer af *Kamptegnet* til kunderne i Daells Varehus og blandt de ansatte.

Retssagen havde stor bevågenhed i medierne, utvivlsomt fordi *Kamptegnet* med dets frastødende antisemitiske kampagner var en torn i øjet på mange danskere. Desuden var sagen temmelig usædvanlig besættelses-situationen taget i betragtning. Olga Eggers og Aage H. Andersen blev faktisk idømt straf for det, der betragtedes som den officielle tyske jødepolitik. Forklaringen skal formentlig findes i, at den tyske rigsbefuldmægtigede i Danmark, Werner Best, ønskede at gøre gruppen af yderligtgående antisemitter ukampdygtige, fordi det jødiske spørgsmål udgjorde et særdeles kildent emne i forhold til de danske myndigheder. På den ene side stod fra tysk side ønske om, at Danmark skulle blive 'judenrein', på den anden side stred dette ønske mod intentionen om at bibeholde et godt forhold til danske samarbejdsregering.⁴¹

Død i Vestre Fængsel

Retssagen fik forskellige konsekvenser. Den økonomiske støtte, *Kamptegnet* havde modtaget fra tysk side, blev indstillet, og bladet blev siden lukket efter befaling fra Werner Best.⁴² Retssagen betød også, at Olga Eggers mistede den ministerielle forfatterunderstøttelse, hun i en årrække havde modtaget. Den mest markante konsekvens fik dommen dog i form af, at Olga Eggers stoppede sin nationalsocialistiske virksomhed i Danmark. I august 1943 rejste hun til Tyskland, hvor hun arbejdede som tolk for Heinkel-Werke, en central leverandør af tysk krigsmateriel. De nærmere omstændigheder omkring hendes afrejse til Tyskland er lidt uklare, men af breve til familien fremgår det, at præmisserne omkring afrejsen var bestemt fra Dagmarhus, den tyske besættelsesmagts hovedkontor i København.⁴³

Således har der fra tysk side været interesse i at få hende ud af landet og sagen dysset ned. Fra 1944 var Olga Eggers atter i Danmark, men hendes hjemvenden fik ingen konsekvenser i forhold til afsoning af den afsagte dom. Hvad hun foretog sig politisk og privat efter hjemkomsten, findes der ingen kilder til at belyse.

Olga Eggers var blandt de første, der blev interneret af modstandsbevægelsen efter befrielsen i 1945. Få dage senere, den 17. maj, døde Olga Eggers i Vestre Fængsel, 69 år gammel. Omstændighederne omkring hendes død er fortsat uklare. Presseattaché ved det tyske gesandtskab i Danmark 1939-43, Gustav Meissner, hævder i sine erindringer, at "...*Olga Eggers døde i fængslet 'efter følgerne af et fald på trappen'*."⁴⁴ Den officielle forklaring på hendes død var hjerteslag. De fleste landsdækkende aviser bragte lørdag den 19. maj 1945 nyheden om Olga Eggers' død på forsiden. *Social-Demokraten*s læsere måtte derimod vente til dagen efter, og de måtte hen til side fem i avisen for at finde en kort, lakonisk notits om, at 'Forfatterinden Fru Olga Eggers' var død.

NOTER

¹ Denne artikel er skrevet på baggrund af det biografiske studium *Olga Eggers - kvinde i en brydningstid. En tematisk biografi om køn politik og race mellem socialdemokrati og nazisme* der blev indleveret som speciale ved Roskilde Universitetscenter i foråret 1997, udført i samarbejde med cand.scient.soc. Charlotte Rohlin Olsen.

² Olga Eggers: *Ene Hvid gennem Liberias Urskove*. Kbh., 1931.

³*Social-Demokraten*, 20.4.1929.

⁴Marianne Kruckow: „Kvinder i bevægelse. Socialdemokratiets kvindepolitik.“, *Udfordring og omstilling*. Danmark, 1996.

⁵Forhandlingsprotokol for Socialdemokratisk Vælgerforening i Københavns 10. Kreds fra 1.1.1929 - 28.12.1934. Ordinært bestyrelsesmøde, 29.8.1930. ABA.

⁶*Social-Demokraten*, 27.2.1929.

⁷*Social-Demokraten*, 21.4.1929.

⁸Se *Social-Demokraten*, 2.5.1929.

⁹*Politiken*, 20.10.1933.

¹⁰Brevet er gengivet i *National-Socialisten*, 22.5.1941. Autenticiteten af dette brev kan formodentlig ikke drages i tvivl, da det er underskrevet af statsministeren selv på ministeriets brevpapir. Artiklen i avisen er eksempel på, at Søren Nielsen-sagen blev brugt i den nationalsocialistiske presse i 1936 og 1941 som et led i de danske nazisters stadige anstrengelser for at vælte regeringen Stauning.

¹¹ Interview med Ulrica Eggers, 22.11.1996.

¹²*Social-Demokraten*, 22.2.1929.

¹³*Hus og Frue*, 31.5.1935.

¹⁴Bovruparkivet, Rigsarkivet.

¹⁵John T. Lauridsen: *De danske nazister 1930-45*. Kbh., 1995, s. 29f.

¹⁶*B.T.*, 31.12.1935.

¹⁷*Hus og Frue*, 26.4.1935, s. 14.

¹⁸DSP (tidl. NSP) blev stiftet i 1932, og så det som sin hovedopgave at bekæmpe DNSAP. Henning Poulsen: *Besættelsesmagten og de danske nazister*. Kbh., 1970, s. 26.

¹⁹Jesper Vang Hansen. *Højreekstremister i Danmark 1922-1945 - en bibliografi*. Gylling, 1982, s. 64.

²⁰I Djursaa's opstilling over 29 danske nazistpartier er Olga Eggers den eneste

kvinde, der er nævnt blandt partiernes ledere og stiftere. Malene Djursaa: *DNSAP-danske nazister 1930-45*. Kbh., 1981, s. 17ff.

²¹"Meddelelse til det danske Folk!", 21.3.1938., DAL/NSAP's arkiv.

²²Nordisk Kvindefront, 1938, Småtryksafdelingen, KB.

²³ Brev fra Olga Eggers til Georg Brandes, 25.5.1903 (bra-des), KB.

²⁴*Kulturkamp*, marts 1938/2, s. 15.

²⁵NSAP blev stiftet i 1935 af Aage H. Andersen og var sammen med DSP de to eneste anselige nazistiske grupper ved siden af DNSAP. Poulsen: *Besættelsesmagten og de danske nazister*. Kbh., 1970, s. 26.

²⁶Kasseprotokol, DAL/NSAP's arkiv.

²⁷Københavns Politis Undersøgelseskammer, 1.11.1945, Frits Clausen sagen, Landsarkivet.

²⁸Henning Poulsen forklarer, at DNSAP var moderate antisemitter. Frits Clausen berørte kun sjældent og flygtigt emnet, heller ikke i seriøse skrifter og taler, men partiet kan dog ikke siges fri for antisemitisme, da denne var en betingelse for at kunne legitimere sig som nazistisk parti. Poulsen: *Besættelsesmagten og de danske nazister*. Kbh., 1970, s. 32.

²⁹*Retningslinier for National-Socialistisk Arbejder Parti*, Småtryksafdelingen, KB.

³⁰Se desuden Ole Ravn: *Dansk nationalsocialistisk litteratur 1930-45*. Kbh., 1979, s. 139 for yderligere beskrivelse af *Kamptegnet*.

³¹Forklaret af medarbejdere på *Kamptegnet*. Ankeskrivelse til Højesteret, s. 2ff., Æ5, Højesteretssag nr. 135/42.

³²Jesper Vang Hansen. *Højreekstremister i Danmark 1922-1945 - en bibliografi*. Gylling, 1982, s. 50.

³³Eksempelvis var kønsfordelingen i DNSAP således: Af den samlede medlemskare var 21% kvinder, og der var forholdsvis færre kvindelige ledere - 12,8 % - end kvindelige medlemmer. Af disse kvindelige ledere nåede 70% ikke højere end niveau 6, ud af i alt 8 niveauer i den pyramideopbyggede nazistiske partistruktur. *DNSAP-danske nazister 1930-45*. Kbh., 1981

³⁴Aage H. Andersens rapport til G. Meissner, DAL/NSAP's arkiv.

³⁵Breve til Olga Eggers. DAL/NSAP's arkiv.

³⁶Breve til Olga Eggers. DAL/NSAP's arkiv.

³⁷Erklæring fra Aage H. Andersen, DAL/NSAPs' arkiv.

³⁸Poulsen: *Besættelsesmagten og de danske nazister*. Kbh., 1970, s. 255ff.

³⁹Om sagen se i øvrigt: *Højesteretstidende*, 1943, s. 92ff. samt *Ugeskrift for Retsvæsen* 1943, s. 518ff.

⁴⁰Se bl.a. *Kamptegnet*. 15.1.1942, 12.2.1942, 26.2.1942 samt 5.3.1942.

⁴¹Se Leni Yahil: *Et demokrati på prøve*. Kbh., 1966, for yderligere informationer

⁴²Yahil: *Et demokrati på prøve*. Kbh., 1966, s. 98.

⁴³ Brev fra Olga Eggers til Elise Thomsen, 12.9.1943 (NKS 4702 c1, 4°)

⁴⁴Gustav Meissner: *Som jeg så det - som jeg ser det*. Odense, 1996, s. 325.